

Анотации

на публикациите на гл. ас. д-р Бистра Дикова,
представени за конкурса за доцент по български език (съвременен
български език)

Съдържанието отвъд формата. Лингвостилистичен анализ на художествения текст. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2024, 234 стр. ISBN 978-619-202-956-2

Изследването е посветено на проблемите на лингвостилистичния анализ на художествения текст. Такъв тип анализ може да се приложи към различни по стил, жанр и обем текстове, като механизмът му е един и същ. Дефинирани са основните лингвистични и стилистични термини, които съставят базата на лингвостилистиката. Взето е отношение по ред спорни въпроси, особено що се отнася до класификацията на стилистично маркираните езикови единици и до стилистичните похвати в речта.

Изследван е стилистичният потенциал на единиците от различните езикови равнища. На фонетично равнище са дефинирани най-често използваните термини. На лексикално равнище са разгледани конотативните възможности на различните видове думи според класификацията неутрална – експресивна лексика. Във връзка със семантичните и формалните отношения между думите са описани и някои стилистични похвати, определени като семантични фигури. На морфологично равнище се анализира потенциалът на морфемите, като повече място е отделено на граматическите морфеми и словоформите. На синтактично равнище са описани стилистичните функции на изреченията в зависимост от комуникативното намерение, изразните средства и похватите, основани на съкращаване или разширяване на неутралния изреченски модел, или на разместване. Теоретичният материал е илюстриран с примери от български поети и писатели.

В книгата са включени и три примерни лингвостилистични анализа на текстове, принадлежащи към различни жанрове – на стихотворението на М. Башева „Гносеология“, на разказа „Изкушение“ от Елин Пелин и на повестта на Л. Каравелов „Българи от старо време“.

Преносни употреби на глаголните форми (съпоставка между българския и чешкия език). Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2024, 226 стр. ISBN 978-619-202-963-0

В книгата са изследвани възможните транспозиции на глаголните словоформи в българския език в съпоставка с чешкия език. Анализират се функциите на тези преносни употреби и доколко те реализират типови конотативни ефекти. Дефинирани са някои основни стилистични термини, като особено внимание е отделено на термина транспозиция. Разгледаните определения от наши и чужди лингвисти водят до следната дефиниция: морфологичната транспозиция е употреба с експресивна цел на една граматическа форма вместо друга, като в този процес могат да участват както маркираните членове на граматическата категория, така и немаркираният член в главно значение.

Тезата за съществуването на контекстово мотивирани синонимни отношения между глаголните форми предлага нов поглед към някои речеви факти. Контекстовата синонимия е явление, различно от системноезиковата, тъй като възниква между членове на различни морфологични категории.

Детайлно са разгледани транспозициите на глаголните словоформи по категории: лице и число, време, таксис, вид на действието, наклонение, вид на изказването, вид на глагола, залог. Съпоставката с чешкия език е направена първо на системно равнище, след това – на равнище преносни употреби. Целта е да се открие еднаквото и различното за двата славянски езика. Взето е отношение по някои спорни въпроси, намиращи се на границата между стилистика и морфология. Илюстративният материал е извлечен от художествени текстове, като се работи с оригинала и неговия превод. Направената съпоставка показва, че голяма част от възможните транспозиции са еднакви за двата език, макар често да се различават по фреквентност. Има и съществени различия, свързани с това, че българският глагол има повече граматикализирани значения.

Фонетика. Фонология. Речева култура. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2024, 123 стр. ISBN 978-619-202-966-1

Книгата има за цел да се опишат и систематизират основните единици на фонетично равнище – фонемите. Подходът към проблематиката е фонологичен, като чисто фонетичните факти са привлечени там, където е необходимо. Разгледани са класификациите на фонемите и фонологичното им съдържание. Описани са суперсегментните фонетични единици, както и закономерностите в структурирането на българската сричка. Съвременните звукови промени са представени не само от гледна точка на същността им, но и на връзката им с речевата култура. Историческите звукови закони са разгледани с оглед на наличието на резултатите от тяхното действие в съвременния език.

Подробно място е отделено на фонематичната транскрипция, която е особено полезна при осъзнаването на реалния фонемен състав на думите и рашаването на някои правописни и правоговорни проблеми. В тази връзка е включена информация и за развитието и съвременното състояние на българския правопис.

Теоретичното изложение е обвързано с въпросите на правописа и правоговора, поради което са включени и задачи за самостоятелна работа. Това е начин не само да бъде осмислена теорията, но и да се утвърди прилагането ѝ в практиката.

Наблюдения върху лексиката на административно-деловия стил. – Българистични четения – Сегед 2017. Szeged: JATEPress, 2017, стр. 103 – 110. ISBN 9633153654, 9789633153659

Изследването има за цел да се проследят промените, настъпващи в лексиката на административно-деловия стил през последните десетилетия във връзка с новите общественно-политически условия. Изводите се основават на анализ на законодателни текстове от различни области. Необходимата нова номинативна лексика се набавя по различни начини. Що се отнася до заемането на чужди думи, административните текстове се оказват относително непроницаеми. По-голямата част от новозаетите думи принадлежат към международната лексика. По пътя на първичната номинация се създават основно сложни думи с ясна вътрешна форма. В противоречие на тенденцията за заемане и създаване на нови думи е тенденцията за запазване на доста архаични лексикални единици. Особено внимание е отделено на възстановяването на старите сегашни страдателни причастия, което започна именно в деловите текстове.

Отчетено е въздействието на административната лексика върху ежедневната реч, особено върху официалната комуникация. Във връзка с това са отбелязани някои характерни особености на стила, които се превръщат в грешки в рамките на другите стилове.

За конотативния потенциал на морфологичното равнище. – Научни трудове на ПУ „П. Хилендарски”, т. 53, кн. 1, сб. А, 2015. Пловдив, 2016, стр. 231 – 239

В изследването са описани различните възможности на морфемите да реализират конотативни функции. Разграничени са синонимните отношения между граматическите морфемии и словоформи и тяхната преносна употреба в речта. Вниманието е съсредоточено върху механизма на граматическата метафора. Дефиниран е терминът граматическа транспозиция, като са уточнени някои спорни въпроси. Употребите на преизказните форми, известни като адмиратив, са определени като една от посоките на развитие на перфектните форми, а не като транспозиция. Обобщено са представени граматическите транспозиции в рамките на отделните морфологични категории, като е отчетена възможността те да се комбинират. Реализирането на принципа на повторението при морфемите е определено като спорно.

За новите думи в съвременния български език. – Научни трудове на ПУ „П. Хилендарски”, т. 55, кн. 1, сб. А, 2017. Пловдив, 2018, стр. 52 – 58

В последните години българският език се развива и променя много бурно в унисон с промените в общественото развитие, в политическия живот, в бита и с развитието на новите технологии. Този процес е видим най-вече на лексикално равнище, тъй като това е езиковото равнище, което пряко отразява действителността. Един от най-актуалните въпроси е заемането и създаването на нови лексеми, които са номинативно необходими. В статията са разгледани начините, по които се създават нови думи в съвременния български език.

Анализираните примери са ексцерпирани от рекламни търговски материали и представляват названия на нови предмети и уреди от бита. Новите думи възникват в резултат на различни процеси – заемат се наготово английските названия, изграждат се думи от домашни или чужди съставки. Новосъздадените лексеми са с ясна вътрешна форма. Използват се активно възможностите на първичната номинация чрез афиксално словообразуване и композиция. Основният проблем е свързан с липсата на единни принципи при това активно словотворчество.

Шаблони и клишета. – Научни трудове на ПУ „П. Хилендарски”, т. 58, кн. 1, сб. А, 2020. Пловдив, 2020, стр. 262 – 272

В статията е разгледан един важен въпрос, свързан със съвременната стилистична терминология. Разграничени са термините клише и шаблон, които в речта се употребяват като синоними и с негативна конотация. Клишетото е определено като устойчива, възпроизводима езикова единица, която е разделно оформена, но има единна семантика. Шаблоните са устойчиви употреби на различни по обем езикови единици, „изтъркани“ от честа употреба, поради което имат негативен смислов и стилистичен ефект. Проследено е разбирането за двата термина както в специализираната литература, така и в интернет публикациите на неспециалисти. Шаблоните са класифицирани според произхода и са илюстрирани с примери от съвременната преса и от разговорната реч.

Учебниците по българска стилистика на границата XIX / XX век. – Научни трудове на ПУ „П. Хилендарски”, т. 59, кн. 1, сб. А, 2021. Пловдив: УИ „П. Хилендарски“, 2020, стр. 221 – 234

Целта на статията е да се разгледат първите български учебници по стилистика, излезли на границата XIX – XX век – на Р. Пухлев, Б. Ангелов и В. Йорданов. Обособяването на стилистиката като самостоятелна наука, разграничаването ѝ от реториката води началото си именно от тези учебници. Първите български автори не създават оригинални концепции, но са познавали и използвали достиженията на европейската научна мисъл. Написаните преди повече от век текстове задават модела на системните стилистични описания, голяма част от разсъжденията в тях са актуални и днес. Теоретичните постановки са илюстрирани с примери от български автори, като използваната литература не е само художествена. Прави впечатление точността на дефинициите за различните тропи и стилистични фигури. В учебниците на Б. Ангелов и В. Йорданов е разгледана по-голямата част от проблематиката, характерна и за съвременните стилистики: стилистични възможности на отделните езикови равнища, особености на текста, стилистични грешки, тропи и фигури. Те са достойно начало на младата българска стилистика.